

jövő kétségbeejtő rémével. S míg ő elhagyottan vívódik a kérlelhetetlenül kibontakozó jövő lesújtó gondolatával, addig a *másik*, a férfi, gondolatlanul járja a maga külön útját. Azonban Hannát mindenféle társadalmi előítélet s az attól való félelem fölé emeli az a meggyőződése, hogy szerelmével nem követett el vétséget s így annak természetes következménye, az emberfölötti magasabb törvény értelmében, nem lehet megbélyegző. Nehéz küzdelmében hűséges támasza lesz a sokat szenvedett édesanya, aki emésztő lelki harcok után megnyugodva magához emeli a társadalmi bukás örvényéből az anyaság martírságára készülő Hannát. A néma vergődésben megfáradt leány lelkében csodálatos és megnyugtató elváltozást idéz elő a testében szunnyadó új élet misztikus fejlődése. Az előbb szelíd megnyugvás — elkerülhetetlen lelki válságok után — újjongó örömmé fokozódik, midőn gyermekét keblén táplálhatja és anyja, valamint bátyja kiharcolt beleegyezésével a világ előtt is a magáénak mondhatja és nyíltan haza viheti. „Az isteni törvény által az emberi törvény felett ült diadalom“ letéteményesének érzi magát s az anyaság mindenek fölött való hatalmas érzésében, elveszettnek hitt boldogsága helyett, az élet legtisztább és legteljesebb gyönyörét ismeri föl.

A regény hősnéinek drámai erővel kibontakozó és biztos kézzel egy-ségbe fogott élettörténete nem egyéb, mint a szerelemből fakadó anyaság megdicsőítése és egyben hadüzenet „a nőket kisémmiző, hazug világrendnek“. A Hanna lelkiségében diadalmaskodó világfelfogás teljes bűnbocsánatot hirdet a szerelem tisztalelkű megbélyegzettjei számára és szentnek mondja azt, amit a képmutató világ szégyennek bélyegez.

Ennek az elvi álláspontnak erőteljes kiemelése valóságos irányregénnyé teszi Berde Mária művét. Az irányzatosság helyenkint nagyon is előtérbe nyomul s a cselekvés drámaisága ellankad, a lelki élmények frissesége meghalványodik s a jellemzés veszít erejéből az irányeszme tételszerű fejtegetése közben. Az egyébként helytálló igazságok ilyenkor nem mindig illeszthetők

bele az események kapcsolatába és nem mindig fakadnak a szereplők aktuális lelki állapotából. Az író tétélező logikája háttérbe szorítja a lelki történések pszichológiáját s a hirdetett irányeszme kedvéért néha figyelmen kívül hagyja a lélektani valószerűséget. A gyakori tétélezésű fejtegetések nélkül a regény még egységesebb és hatásosabb, tehát sikerültebb volna, mert a drámai hatású cselekvény magábanvéve is minden tétélezésnél erőteljesebben hirdeti az eszme igazságát. Ezt az elementáris hatást a propaganda-szerű tétélezés inkább gyöngíti, mint fokozza.

Ez a fogyatkozás azonban lényegében alig érinti a regény kiválóságát, amely egészben véve megkapó erővel érezteti a tárgyul választott súlyos probléma jelentőségét s az alapeszmének — bizonyos módosításokkal és korlátozással — elismerést követelő igazságát. Az már nem a regény hibája, hogy a benne megnyilatkozó részleges és aktuális igazságot nem tudja velünk a maga teljességében általános és egyetemes érvényű igazságként elfogadtatni.

Az események drámai fejlesztésén kívül különös értéket jelent a szereplők jellemzésében, különösen Hanna és édesanyja lelki küzdelmének s átalakulásának leírásában mutatkozó finom lélekrajz. Az anyaság lélektanának fölemelően szép mozzanatai nemcsak a női lélek mélységeinek páratlan ismeretéről tesznek bizonyosságot, hanem a kifejezésbeli készségnek és erőnek is valóságos remekei. A tárgyi érdekből s a lélekrajz finomságából fakadó kedvező hatást nem kis mértékben fokozza a nyelvbéli előadás egyéni ereje, amit nem csökkent az a körülmény sem, hogy egyik-másik szokatlanul merész kapcsolat és szóalkotás eleinte a keresettség benyomását teszi reánk. Egészben véve „A szent szégyen“ a modern magyarság regény-stílus komoly, figyelemreméltó, értékes megnyilatkozása.

Gulyás Sándor.

A régi magyar irodalom breviáriuma Gyöngyösiig. A sok mindenféle breviárium közt végre egy, mely a magyar irodalomtörténet nagyobb egységét teszi meg tárgyául s igazi kultúrpedagógiai célt tűz ki maga elé.

Jó gondolat volt a berlini Voggenreiter kiadóvállalattól, mely különösen az elszakított magyar területek tanuló ifjúságát törekedett eddig is hasznos, vagy nemesen szórakoztató kiadványokkal ellátni, egy ily természetű breviárium megírása. Trócsányi Zoltán, kit e feladattal megbíztak, igen alkalmas is annak helyes, a céllal és viszonyokkal számoló megoldására. Nyelvi- és irodalomtörténeti tanulmányaiból érem a régibb kor szakavatott értőjének ismertük meg őt, s szépirodalmi munkásságában is stilszerű alkalmazkodással tudott néhány jelesebb művével e kor levegőjébe s életkörülményei közé visszailleszkeszteni. Rendelkezésére áll a könnyű toli adománya is, minélfogva szakismereteket laikus közönség számára is szerencsés közvetlenséggel tud feltálni.

Mindamellettt e kis könyvének egy részletében mind a szakszerűség, mind a könnyed közlés irányában túllépi kissé a határt. Ő maga sokat foglalkozott Komjáthy Benedekkel, s a szakember előszeretetével juttat e kezdetleges bibliafordítónak a megemeltnél aránytalanul nagyobb helyet e breviáriumban is. Tudományosan foglalkozott Heltaival is; meg is látszik ez ismét a neki juttatott hely nagyobb arányain; ezúttal azonban a túlzás kisebbszerű, s menti Heltainak ma is élvezhető, s történetileg is jelentősebb, kedves stílusa. Mégis úgy véljük, hogy Pázmány Péternek legalább kétszer-háromszor akkora hely járt volna ki, mint e kettőnek együttvéve. Végre is mind történetileg, mind a mai megítélés szempontjából Pázmány a magyar prózáirás igazi klasszikusa.

A könnyűségre, az iskolás szakszerűség kerülésére törekedve pedig pl. Balassa Bálintról szólóban virágos általánosságokba téved az egyénítő jellemzés útiáról; régebben népszerű, de elejtett föltevést elevenít fel, mikor minden szükséges ok nélkül hangoztatja ismét, hogy a Halotti beszédet magyarul tudó idegen ember is írhatta; a kétség árnyéka nélkül vallja, hogy volt naiv époszunk; a Gellért-legendabeli szolgálóleány daláért szívesen odaadná a XV., XVI. századi egész egyházi líránkat! A népszerű módor azonban nem okvetlenül kívánja meg a népszerű hiedelmek istápolását s a kritikai szellem lazítását.

Egyébként a kiszabott terjedelem korlátai közt a könyvecske anyaga jól s érdekelteően van összeválogatva. Jól tudjuk, hogy némely, csaknem mellőzhetetlen szemelvények (ráolvasások, daloskönyvekbeli lírai darabok, Szilágyi és Hajmási, Árgirus stb.) közlése nem a szerkesztőn mult, hanem az előírt ívszámon (6½) szenvedett hajtótörést. De a kényszerhelyzetben egyet-mást talán el lehetett volna hagyni fontosabb dolgok kedvéért. Zrinyire igen kevés jutott, Gyöngyösit nem a legpregnansabban képviseli a közlött 17 strofa. Tinódi-ban szebb részletek kívánnák meg a propagálást.

Azt az engedményt pedig nem tettem volna meg a keleti megszállónak, hogy amit Balassa „oláh nótára“ írt, azt „román“ nótára változtassam át. Jól tudom, mily nehézségekbe ütközik odaát a magyar könyv terjesztése. De mi kényszerít arra, hogy mikor Balassa száz költeménve közül csak hatot vehetek fel, e hat közül olyat is felvegyek, amelyet csak ily tudománytalan „engedmény“ árán közölhetek?

Egy második kiadás, kivált ha egy-két ívvel szabadabb mozgást kapna a breviárium összeállítója, sokkal jobba teheti az így is hasznos és egészenbenvéve vonzó kis kötetet.

M. N.

Czeglédy Sándor bibliafordítása. A régi magyar bibliafordítások, Károlyi Gáspáré (1590.) éppúgy, mint Káldi Györgyé (1526.) az utóbbi évtizedek alatt több ízben átdolgoztattak. Minthogy azonban ezek a revíziók a régi fordításoknak évszázadokon át megszokott és megszeretett, tisztes stílusát mélyebben érinteni sem akarták s inkább csak arra szorítottak, hogy a nyilvánvaló félreértéseket az újabb kritikai és exegetikai eredményeknek megfelelően kiküszöböljék: elmondhatjuk, hogy a magyar hívők a Szentírás ígét még ma is ama régi, istenes lelkű fordítók szívén és elméjén át ismerik meg. Nagy, megbecsülhetetlen vallásos és nemzeti erőforrást jelentenek nekünk ezek a halhatatlan irodalmi tettek! Ámde az is kétségtelen, hogy a Szentírásnak semmi más könyvhöz nem fogható eszmei gazdagsága s az egyes részeken éppen nem egyenletes stílusa oly föladat elé állítja a fordítót,